

FILOCALIA II

FILOCALIA

SAU

CULEGERE DIN SCRIERILE
SFÎNŢILOR PĂRINŢI, CARE ARATĂ
CUM SE POATE OMUL CURĂŢI,
LUMINA ŞI DESĂVÎRŞI

II

SFÎNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

Traducere din greceşte, introducere şi note de
pr. prof. dr. DUMITRU STĂNILOAE
Membru al Academiei Române

 HUMANITAS
BUCUREŞTI

Redactori: S. Skultéty, Georgeta-Anca Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Macheta: Corneliu Radu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România
4 Colours, www.4colours.ro

© HUMANITAS, 1999, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți,
care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși /
trad. din grecește, ed., introd. și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae. –
București: Humanitas, 2017 –

12 vol.

ISBN 978-973-50-5602-5

Vol. 2: Sfântul Maxim Mărturisorul. – 2017. –

ISBN 978-973-50-5603-2

I. Stăniloae, Dumitru (trad.; ed. șt.)

2

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382 / 0723 684 194

SFÎNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

*Întru pomenirea părinților mei,
Irimie și Reveca*

VIAȚA ȘI SCRIERILE SFÎNTULUI MAXIM MĂRTURISITORUL

Sfântul Maxim Mărturisitorul s-a născut la anul 580 în Constantinopol, dintr-o familie nobilă, și a avut parte de o educație aleasă. Pe la anul 610 împăratul Eraclie l-a chemat la curte, încredințându-i slujba de prim-secretar. Dar încă după trei sau patru ani a părăsit postul și a intrat în mînăstirea Chrysopolis (azi, Scutari), de pe țărmul opus al Constantinopolului. Mai tîrziu a călătorit mult. Pe la începutul anului 632 se găsea în Africa, împrietenit cu monahul Sofronie, viitorul patriarh al Ierusalimului. Acesta începuse lupta împotriva noii erezii monotelite, ce-și făcea apariția la orizont.

Patriarhul Serghie din Constantinopol dăduse împăratului Eraclie sfatul să caute să cîștige pe monofiziții de la granița răsăriteană a Imperiului, pentru a se putea sprijini pe ei împotriva amenințării perșilor. Împăcarea trebuia să se facă pe baza unui compromis, care, lăsînd pe al doilea plan problema celor două firi în Hristos, obliga cele două partide să admită o singură lucrare în El. Dintre episcopii ortodocși fu cîștigat pentru această idee Cyrus din Phasis, care la 630 fu ridicat pe scaunul de patriarh al Alexandriei. La 633 se și încheie pactul format în acest sens între ortodocși și monofiziți.

Dar Sofronie sesiză cel dintîi pericolul acestui compromis. El se prezintă patriarhului Cyrus și-l rugă în genunchi să renunțe la publicarea pactului. Nereușind, se duse la patriarhul Serghie din Constantinopol, de la care obținu ca cel puțin să nu se vorbească nici de o lucrare, nici de două în Iisus Hristos. Potrivit acestei învoieli, Serghie publică la 634 o epistolă sinodală. Îndată după aceasta Sofronie ajunse patriarh la Ierusalim. Serghie se adresă papei Onoriu, cerîndu-i să consimtă cu epistola lui

sinodală și cu trecerea sub tăcere a chestiunii de este o lucrare sau două în Iisus Hristos. Papa se declară de acord cu Serghie, admițând însă că în Iisus Hristos este o singură voință.¹

Îndată își publică însă și Sofronie epistola sa sinodală (634), în care, în fond, face distincție clară între cele două lucrări în Hristos, fără să spună apriat că sînt două. În următorii patru ani a domnit o relativă liniște. Frămîntările încep cu putere abia la 638, cînd împăratul Eraclie publică așa-numita Ecthesis, prin care, poruncind de asemenea tăcere asupra chestiunii de este o lucrare sau două în Hristos, dispune ca toți să mărturisească o singură voință în El.

În lupta pe care aderenții dreptei credințe o pornesc acum împotriva acestui decret împărătesc se angajează cu toată puterea și Maxim. Ba întrucît patriarhul Sofronie moare tocmai în anul în care apare Ecthesis, Maxim devine conducătorul acestei lupte. Între 642 și 645 el dezvoltă în Africa o activitate intensă pentru întărirea episcopilor de acolo împotriva ereziei. „El este sufletul mișcării care pornește din Africa pentru păstrarea curată a credinței.”² În iulie 645 poartă la Cartagina o mare dispută cu Pyrrhus, fostul patriarh monotelit al Constantinopolului, în prezența a numeroși episcopi. În același timp ia parte la mai multe sinoade în Africa, convocate la îndemnul lui pentru osîndirea monotelitismului. La finele anului 646 e la Roma, unde rămîne pînă la 649, determinîndu-l pe papa Martin să convoace sinodul din Lateran, prin care de asemenea se condamnă monotelitismul.

La 648 împăratul Constans II (641–668) dăduse un nou decret, prin care oprea sub grea pedeapsă de a se mai discuta dacă în Hristos este una ori două lucrări și voințe (*typos*). Maxim și papa Martin au fost primele victime ale acestei dispoziții. La 653 Maxim este arestat și adus la Constantinopol, unde, fiind condamnat, la 655 e exilat la Bizija, în Tracia. O nouă audiere încă în același an, la Bizija, are ca urmare trimiterea lui în Perberis. La 662 fu adus din nou, cu Atanasie, apocrisiarul roman, și cu un alt Atanasie, ucenic al său, la Constantinopol, pentru o audiere. Întrucît nu voiau să tacă asupra chestiunii de este în Hristos una sau două lucrări și

¹) Vezi Dr. Heinrich Straubinger, *Die Christologie des Maximus Confessor*, Bonn, 1906, p. 7. ²) Straubinger, *op. cit.*, p. 8.

voințe, li se tăiară în fața mulțimii limba din rădăcină și mâna dreaptă, ca să nu mai poată comunica adevărul nici cu graiul, nici în scris. Astfel se adevăra din nou că fiecare părticică din dogmele Bisericii s-a impus prin sîngele celor ce-au fost gata să-și dea viața pentru mărturisirea ei, fiind o chestiune de viață, nu o simplă speculație teoretică. Cei trei fură trimiși apoi, într-un al treilea exil, în țara lazilor, pe coasta răsăriteană a Mării Negre, unde Maxim, rămas simplu monah pînă la sfîrșitul vieții, trecu în același an, în ziua de 13 august, la Domnul, în urma chinurilor suferite, la vîrsta venerabilă de 82 de ani.³

Scrierile Sfîntului Maxim și ordinea lor. Ordinea cronologică a scrierilor Sfîntului Maxim aproape că n-a format un obiect pentru cercetătorii vieții lui pînă la Hans Urs von Balthasar, care a stabilit cu oarecare aproximație datele la care au fost alcătuite unele dintre ele, în studiul său *Die „gnostischen Centurien“ des Maximus Confessor* (Herder, Freiburg im Breisgau, 1941, pp. 149–156).

1. Una dintre cele mai timpurii scrieri ale Sfîntului Maxim este *Cuvîntul ascetic*.⁴ 2. Acesteia îi urmează imediat *Cele patru sute de capete despre dragoste*, adresate amîndouă aceluiași Elpidie⁵. Cea dintîi este o pledoarie scurtă

³) Pentru această scurtă notă biografică am folosit: V. Grumel, *Maxime de Chrysopolis ou Maxime le Confesseur*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tome X, première partie, pp. 448–459; același, *Notes d'histoire et de chronologie sur la vie de Saint Maxime le Confesseur*, în „Échos d'Orient“, 26 (1926), pp. 24–32; R. Devreese, *La vie de St. Maxime le Confesseur et ses recensions*, în „Analecta Bollandiana“, 1923, pp. 5–49; același, *Le texte grec de l'Hypomnesticon de Théodore Spoudée*, în „Analecta Bollandiana“, 53 (1935), pp. 49–80; Dr. Heinrich Straubinger, *Die Christologie des Maximus Confessor*, Bonn, 1906; Hans Urs von Balthasar, *Die kosmische Liturgie*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1941; P. Peitz, *Martin I und Maximus Confessor. Beiträge zur Geschichte des Monothelitenstreites in den Jahren 645–648*, în „Historisches Jahrbuch“, 38 (1917), pp. 213–236, 429–458; V. Grumel, *Recherches sur l'histoire du monothélisme*, în „Échos d'Orient“, 29 (1929), p. 31 ș. u.; R. Devreese, *La fin inédite d'une lettre de Saint Maxime: un baptême forcé des Juifs et des Samaritains à Chartage en 632*, în „Revue des Sciences Religieuses“, 1937, pp. 25–35. În special prin lucrările lui Grumel și Devreese a fost depășită lucrarea lui E. Montmasson, *Chronologie de la vie de Saint Maxime le Confesseur*, în „Échos d'Orient“, 13 (1910), pp. 145–154. Am mai consultat O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, vol. V, Herder, Freiburg im Breisgau, pp. 28–36. ⁴) În P. G. 90, 91A–957A, cu titlul *Liber asceticus*. Este prima în acest volum (pp. 21–45). ⁵) În P. G. 90, 959A–1080D,

și simplă pentru nevoințele ascetice, scrisă ca pentru niște începători. Felul simplu în care e scrisă nici nu ne lasă să bănuim măcar pe adâncul gânditor și sistematizator din scrierile de mai târziu. Iar *Capetele despre dragoste* sînt, după cum mărturisește însuși Sfîntul Maxim în introducere, excerpte din scrierile Părinților anteriori, stilizate și ordonate personal. De aceea P. Viller a greșit cînd l-a judecat pe Sfîntul Maxim numai pe baza unor texte scoase din aceste capete, declarîndu-l lipsit de originalitate.⁶ Ele de fapt trădează o anumită dependență verbală de Evagrie Ponticul, dar nu după ele trebuie judecat Sfîntul Maxim. De altfel chiar și în acestea, dincolo de apropierea verbale, se relevă liniile unei concepții de marcă personală.⁷ Tot din acest timp datează, după Hans Urs von Balthasar, 3. *Întrebări și răspunsuri*⁸ și 4. *Tîlcuirea Psalmului LIX*⁹, întrucît nici în ele nu se observă nici o urmă din disputele christologice.

5. Hans Urs von Balthasar consideră *Cele 100 de capete gnostice*, editate de Epifanovici în *Materiale la viața și operele lui Maxim Mărturisorul* (Kiev, 1917, pp. 33–36) după un manuscris de la Moscova, chiar mai vechi decît

---

cu titlul *Capita de charitate*, și în *Filocalia greacă*, vol. I, ed. a II-a, pp. 201–232. Este a doua în acest volum (pp. 46–107). O traducere germană a lui *Liber asceticus* a dat Garbas (Breslau, 1925). Eu n-am avut-o la îndemînă. De asemenea, nu mi-a parvenit nici traducerea franceză: *Centuries sur la charité*. Introd. et trad. de I. Pegon, in 12°, Éditions du Cerf, Paris, 1945, 175 pp. ⁶) P. Viller, *Aux sources de la spiritualité de S. Maxime*, în „Revue d'Ascèse et de Mystique“, 1930, pp. 136–184, 239–268, 331–336. La fel susține J. Hausherr S. I. în articolul *Ignorance infinie*, din „Orientalia Christiana Periodica“, 1936, p. 357 ș. u., că Sfîntul Maxim e cu totul tributar lui Evagrie, socotind, ca și acela (și ca Origen), că mintea nu trebuie să iasă din sine ca să cunoască pe Dumnezeu, cum susține Dionisie Areopagitul, după care Dumnezeu e mai presus de minte și de legile de înțelegere, aflîndu-se în tenebrele unui extaz supramintal, ale unei necunoașteri ce e în afară de orice cugetare. După J. Hausherr S. I., la baza scrisului Sfîntului Maxim ar sta pe toată linia imanentismul și naturalismul mintal și rațional ale lui Evagrie. Din Dionisie Areopagitul nu are decît adaosuri verbale, neasimilate în fondul cugetării lui. Dar Hans Urs von Balthasar a evidențiat în *Die kosmische Liturgie* sinteza originală pe care a făcut-o Sfîntul Maxim între Evagrie și Dionisie Areopagitul. ⁷) Așa declară, de pildă, Hans Urs von Balthasar în *Die „gnostischen Centurien“ des Maximus Confessor*, p. 1, nota 3. ⁸) În P. G. 90, 785C–856B, cu titlul *Quaestiones, interrogationes et responsiones*. Este a patra în acest volum (pp. 173–208). ⁹) În P. G. 90, 856D–872B, cu titlul *Expositio in Psalmum LIX*.

scrierile pomenite, poate ca prima scriere a lui Maxim, întrucît n-ar trăda încă nici o influență a scrierilor areopagitice, ceea ce nu mai e cazul cu nici una dintre celelalte scrieri ale sale. În schimb ea ar trăda o influență evagriană mai mare decît celelalte.

Scrierile de pînă aci par să fi fost alcătuite înainte de 626, cînd fuge din mînăstirea sa (poate Chrysopolis), împreună cu ceilalți monahi, din fața năvălirii perșilor.

6. Între 626 și 632 (cînd se află cu Sofronie în Africa) trebuie să fi fost scrise cele *patru epistole* către Ioan, episcop al Cyzicului¹⁰, prin care îl roagă să adune la sine pe monahii împrăștiați din mînăstirea sa și pe fostul egumen George. Maxim e departe, peste mări, de Ioan.

7. Se poate ca ceva timp înainte de aceste epistole Maxim, în călătoriile sale, să fi petrecut la Ioan și să fi citit și discutat împreună pe Grigore de Nazianz. În urma acestei lecturi comune Maxim a plecat, iar Ioan l-a rugat de la depărtare să-i țilcuiască locurile obscure din Grigore de Nazianz. Așa s-a născut partea a doua din *Ambigua* (P. G. 91, 1061–1417), cea cu mult mai extinsă decît prima (P. G. 91, 1032–1061) și care a fost scrisă înainte de prima, avînd un caracter exclusiv ascetic-mistic, spre deosebire de partea primă (ulterioară), care dezbate problema lucrărilor din Iisus Hristos. Partea a doua, mai veche, trebuie să dateze de pe la 630, la începutul petrecerii lui Maxim în Africa, înainte de izbucnirea disputei monotelite.

Prima parte a acestei scrieri, cea de mai tîrziu, este adresată egumenului Toma, un prieten al lui Talasie. Din *Epistola 40*¹¹ se vede că acela îl rugase pe Maxim să alcătuiască această parte a scrierii și cererea lui fusese sprijinită și de Talasie, ba poate fusese chiar însoțită de o scrisoare a lui Talasie. Această parte a scrierii se ocupă cu lucrările din Iisus Hristos. Se vede că ea datează de prin 634, după ce izbucnise disputa monotelită. Dar faptul că Maxim, deși susține că lucrarea aparține în mod necesar firii și chiar definește firea, totuși nu vorbește apriat de două lucrări în Hristos, ci doar de o „lucrare îndoită“, arată că a fost scrisă în timpul armistițiului dintre 634 și 638. El spune aci că nu se poate vorbi simplu de o lucrare în Hristos (1057B), dar cele două lucrări se întrepătrund și lucrează unitar (1052B), în sensul termenului areopagitic: lucrare teandrică (1057A).

¹⁰) Ep. 28–31; P. G. 91, 620–625. ¹¹) P. G. 91, 633C–636C.

Este felul în care scriu și Serghie, și Sofronie în epistolele lor sinodale din 634, în urma acordului din acel an de a nu vorbi nici de două lucrări, nici de una. Altfel va scrie Sfântul Maxim după 638, când Ecthesis-ul împăratului Eraclie îl provoacă la luptă pe față. Deci această parte din *Ambigua* trebuie să fi fost scrisă la scurt timp după 634, în orice caz înainte de 638.

8. În răstimpul dintre alcătuirea părții mai vechi (a doua) și a celei mai noi din *Ambigua* trebuie să fi scris Sfântul Maxim cealaltă mare operă a sa, *Răspunsuri către Talasie*¹², în care lămurește în sens mistic-ascetic 65 de locuri grele pe care i le trimisese prietenul său, egumenul Talasie. Această operă trimite în Răspunsul 39 (P. G. 393B) la un loc din partea a doua din *Ambigua* (1389C–1392D). Deci e scrisă după aceasta. Pe de altă parte, încă nu cuprinde nici o aluzie la disputele monotelite, ceea ce arată că e mai veche ca partea întâi din *Ambigua*. Opera aceasta, care are același caracter fundamental ca și partea a doua din *Ambigua*, a fost scrisă deci după 630 și înainte de 633, probabil pe la 631–633.

9–10. *Mystagogia* sau explicarea liturghiei (P. G. 91, 657–718)¹³ și *Scurtă tâlcuire a rugăciunii Tatăl nostru (Orationes Dominicæ brevis expositio. Ad quemdam Christo devotum; P. G. 90, 872D–910C)* trebuie să dateze tot din anii 631–634, mișcându-se în același cerc de idei ca și *Ambigua* și *Răspunsuri către Talasie*.

11. *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu sau, cum o intitulează alte manuscrise, Capete gnostice (sau teologice; Capita duecenta; P. G. 90, 1084A–1176A)*¹⁴ sînt considerate de Hans Urs von Balthasar ca alcătuite după *Ambigua* și *Quaestiones ad Thalassium*, dar nu mai tîrziu de 634. Ele dezvoltă anumite teme din cele două opere mari ale Sfântului Maxim, dar ar trăda și o influență mai mare a lui Origen, ceea ce ar arăta că au fost scrise în timpul

¹² În P. G. 90, 244–786, cu titlul *Quaestiones ad Thalassium*. ¹³ Tradusă de noi în „Revista Teologică“, Sibiu, 1944, nr. 4–5. O traducere în italiană o dă R. Cantarella: *San Massimo Confessore, La Mistagogia ed altri scritti*, în „Testi Christiani“, Florența, 1931. O traducere franceză e publicată în „Irenikon“, 1935. ¹⁴ Un studiu remarcabil despre ele împreună cu o traducere rezumativă a fiecărui cap. ne-a dat Hans Urs von Balthasar: *Die „gnostischen Centurien“ des Maximus Confessor*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1941. O ediție critică a lor a promis în 1928 („Byzant. Zeitschrift“, 28 (1928), 67) F. Skutella. Este a treia în acest volum (pp. 108–172).

șederii Sfîntului Maxim la Alexandria, cînd va fi citit din nou operele aceleia. Despre această operă Hans Urs von Balthasar zice că e una „dintre cele mai adînci și mai importante din cîte a produs teologia mistică a grecilor peste tot”¹⁵.

12. A Sfîntului Maxim trebuie să fie și scurta scriere *Ad Theopemptum Scholasticum* (P. G. 90/1393A–1400D), căci două dintre cele trei locuri evanghelice explicate în ea sînt explicate și în alte scrieri ale sale („Celui ce te lovește peste obrazul drept” în *Întrebări și răspunsuri*, Întrebarea 24; P. G. 90, 804, *infra*, p. 181; „Nu mă atinge” în *Capete gnostice*, A doua sută, cap. 45; P. G. 90, 1145, *infra*, p. 154).

Celelalte opere în formă de sentințe care circulă sub numele Sfîntului Maxim nu sînt ale lui. Astfel, nu sînt ale lui *Loci communes* (P. G. 91, 721–1018).¹⁶ *Capita alia* (în număr de 243; P. G. 90, 1401A–1462B) au fost dovedite de M. Th. Disdier ca avînd drept autor pe Elie Ecdicul, din veacul al XI-lea sau al XII-lea.¹⁷ *Cele cinci sute de capete referitoare la teologie și iconomie, virtute și păcat* (*Diversa capita ad theologiam et æconomiam spectantia*; P. G. 90, 1177A–1392C) sînt în cea mai mare parte o compilație din operele Sfîntului Maxim, de prin secolul al XI-lea.¹⁸ Nu-i aparțin Sfîntului Maxim

¹⁵) „...dieses Werk zum Tiefsten und theologisch Bedeutsamsten gehört, was die spätere mystische Theologie der Griechen überhaupt hervorgebracht hat” (op. cit., p. 4). ¹⁶) Vezi O. Bardenhewer, op. cit., p. 33. ¹⁷) M. Th. Disdier, *Élie Ecdicos et les ἑτερα κεφάλαια attribués à Saint Maxime le Confesseur et à Jean de Carpathos*, în „Échos d’Orient” 35 (1932), pp. 17–43. ¹⁸) Aceasta a demonstrat-o întîi W. Soppa, în *Die diversa capita unter den Schriften des heiligen Maximus Confessor in deutscher Bearbeitung und quellenkritischer Beleuchtung*, Dresda, 1922; Diss., iar mai tîrziu, independent de el, M. Th. Disdier, în *Une œuvre douteuse de St. Maxime le Confesseur*, în „Échos d’Orient”, 34 (1941), pp. 160–178. Această operă este o compilație din alte scrieri ale Sfîntului Maxim, avînd ca autor probabil pe Antonie Mellissa, din secolul al XI-lea. Cea mai mare parte dintre aceste capete sînt extrase mai mult sau mai puțin literal din *Quaestiones ad Thalassium* și din scoliile ce o însoțesc, care nu par să fie ale lui Maxim. De pildă, de la *Cent. I*, cap. 49, pînă la *Cent. V*, cap. 61 inclusiv, din opera amintită; *Cent. I*, cap. 7–17 sînt compilate din *Centuria gnostică* de la Moscova, cap. 1–7; *Cent. I*, cap. 15, din Marcu Ascetul (P. G. 65, 1064C); *Cent. I*, cap. 26–47 inclusiv, din *Ep. despre dragoste* (P. G. 91, 396–408) și din alte epistole (din P. G. 91, 580, 613, 629, 637, 640, 641); *Cent. V*, cap. 72, 70–100, din *Ambigua*, iar cap. 62–69, din Dionisie Areopagitul și din scoliile la Dionisie Areopagitul (P. G. 3, 4).

nici cele cinci cărți *De trinitate* (P. G. 28, 1116–1285), tratatul *De anima* (P. G. 91, 1139–1176), o mare parte dintre scoliile la Dionisie Areopagitul și *Capita practica* editate de Epifanovici (*op. cit.*, pp. 56–60).¹⁹

O altă grupă de scrieri ale Sfântului Maxim o constituie tratatele dogmatic-polemice, unele împotriva monofizitismului, altele împotriva monotelitismului. Ultimele au fost alcătuite în partea din urmă a vieții sale, după 640. O serie dintre acestea au fost editate de Combefis sub titlul *Opuscula theologica et polemica* (P. G. 91, 9–286). De mare importanță este *Discuția cu Pyrrhus* (*Disputatio cum Pyrrho*; P. G. 91, 286–354).

Colecția de *scrisori* păstrate numără 45 de piese (P. G. 91, 363–650), dintre care multe au cuprins dogmatic sau ascetic-mistic.

„Viziunea lumii pe care ne-a lăsat-o Maxim Mărturisitorul în scrierile sale reprezintă, mai mult decât într-o privință, culmea și bilanțul cugetării grecești, atât ale celei teologice și mistice, cât și ale celei filozofice.”²⁰ Scrisul lui este o sinteză grandioasă și personală a marilor curente filozofice ale Antichității și a principalelor idei patristice. Origen și Evagrie, în ceea ce au ireproșabil, se întâlnesc cu Dionisie Areopagitul, cu Grigore de Nisa și Grigore de Nazianz, elementele acceptabile din platonism cu cele din aristotelism, topite într-o largă viziune proprie, dominată de Logosul care a coborât prin întrupare pînă în cele mai de jos și a străbătut prin înălțare, cu omenitatea Lui, dincolo de toate, cuprinzîndu-le pe toate, ca pe toți cei ce vor să-i mîntuiască, îndumnezeindu-i.

În sinteza Sfântului Maxim se dă o importanță nemișorată omului, lumii și lui Dumnezeu. Propriu-zis tema Sfântului Maxim este urcușul (ἀνάβασις) omului spre îndumnezeire.²¹ Dar urcușul acesta nu se poate face decât prin curățirea de patimi și prin cunoașterea în duh a rațiunilor lumii, care sînt primele două trepte ce o anticipează pe cea de-a treia și ultima: unirea cu Dumnezeu și contemplarea în lumina lui directă a rațiunilor tuturor lucrurilor.

Omul are atîta valoare la Sfîntul Maxim, încît toate sensurile Scripturii el le raportează la viața lăuntrică a insului, neabătîndu-se nici o clipă de

¹⁹) Vezi Hans Urs von Balthasar, *Die kosmische Liturgie*, p. 47, iar despre scoliile la Dionisie Areopagitul, studiul aceluiași, *Das Scholienwerk des Johannes von Scythopolis*, în „Scholastik“, xv, 1 (1940), pp. 16–38. ²⁰) Hans Urs von Balthasar, *op. cit.*, p. 1. ²¹) Josef Lossen S. I., *Logos und Pneuma im begnadeten Menschen*, Münster im Wallis, 1941.

la tâlcuirea antropologică sau ascetic-mistică a Scripturii. El revine neconținut la descrierea facultăților sufletești ale omului, a funcției lor conforme cu firea sau contrare firii, a ispitelor de la duhurile rele și a sugestiilor bune de la Dumnezeu și îngerii, care pătrund în viața sufletească, a stărilor și deprinderilor lăuntrice de toate nuanțele ce se nasc în urma înrîuririlor ce se produc și a funcției, într-un fel sau altul, a puterilor sufletești. *Quaestiones ad Thalassium* ne dau sub acest raport un material psihologic considerabil.

Dar viața aceasta lăuntrică a omului nu se desfășoară în mod izolat, ci într-un contact sau într-un raport neconținut al omului cu lumea. După cum ia omul o atitudine sau alta față de lume, se modifică funcția facultăților lui sufletești și stările lui lăuntrice, care, la rîndul lor, se manifestă în atitudinile lui ulterioare.

Omul e dotat cu percepție sensibilă (simțire) și cu minte, ca cele două organe de sesizare a realității. Însuși faptul că e dotat cu acestea arată că omul nu e făcut ca o ființă ce poate trăi separat de orice altă realitate. Prin simțire sesizează cele văzute, prin minte, pe cele nevăzute. Normal este ca simțirea să fie numai un prilej prin care rațiunea, ca funcție discursivă a minții, să ia cunoștință de rațiunile divine ce se ascund în lucruri. Așadar, simțirea trebuie să stea în slujba minții. Când nu se întîmplă aceasta, simțirea lucrează singură, nepreocupîndu-se decît de aspectul văzut, frumos la vedere și gustos la mîncare al lucrurilor, sau își subordonează rațiunea, care, în loc de a struni simțirea, de a o călăuzi, îi făurește argumente pretins raționale pentru această comportare și născoceste moduri de satisfacere a dorințelor ei. Lumea devine astfel pur materială, iar facultățile sufletești s-au abătut de la firea lor. Astfel simțirea n-a mai rămas percepție sensibilă obiectivă, ci a devenit „simțire“ afectată în mod exagerat de plăcere și durere. Puterile sufletești ale poftei și iușimii, menite să dorească cele spirituale și să lupte pentru ele, își pun energia lor la dispoziția simțirii și astfel omul pofteste cu tărie ceea ce place simțirii și urăște cu toată puterea ceea ce e dureros pentru simțire, rațiunea aducînd argumente pentru căutarea plăcerii și fuga de durere și născocind modalități pentru aflarea plăcerii și evitarea durerii. Dar efectele acestei orientări sînt multiple: pe de o parte, lumea se îngustează pentru om numai la cele văzute și materiale, iar nemaivăzîndu-se rațiunile divine din lucruri, nu se mai străvede nici

CUPRINS

SFÎNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL

<i>Viața și scrierile Sfântului Maxim Mărturisorul</i>	7
Cuvînt ascetic	21
Cele patru sute de capete despre dragoste	46
Cuvînt înainte către Elpidie	46
Întîia sută	47
A doua sută	58
A treia sută	74
A patra sută	90
Scoliile unui necunoscut	103
Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu	108
Întîia sută	108
A doua sută	140
Întrebări și răspunsuri	173
Scurtă țîlcuire a rugăciunii <i>Tatăl nostru</i>	209